

Рябчинська О.П.

доктор юридичних наук, професор
завідувачка кафедрою кримінального права,
процесу та криміналісти
Класичний приватний університет

Большакова Д.О.

аспірантка Класичного приватного університету
Місто Запоріжжя

ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПОТЕРПЛОЮ ОСОБОЮ ЧЕРЕЗ НЕВІДПОВІДНІСТЬ ПОКАРАННЯ ТЯЖКОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Закон наділяє суд дискреційними повноваженнями визначати, чи знижують встановлені під час судового розгляду обставини ступінь тяжкості вчиненого злочину, і призначати таке покарання, яке за видом і розміром є необхідним та достатнім для виправлення особи й попередження вчинення нових злочинів.

Обираючи міру покарання суд керується приписами ст. 65 КК, які визначають правила призначає покарання: 1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53 цього Кодексу; 2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу; 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Законодавець також орієнтує, що особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень, а більш суворий вид покарання з числа передбачених за вчинене кримінальне правопорушення призначається лише у разі, якщо менш суворий вид покарання

буде недостатній для виправлення особи та попередження вчинення нею нових кримінальних правопорушень.

В цій же статті визначаються підстави для призначення більш м'якого покарання та більш суворого покарання, ніж передбачене відповідною статтею (відповідними статтями) Особливої частини цього Кодексу за вчинене кримінальне правопорушення. При цьому в кримінальному законі не регламентовано яким чином в межах судової дискреції при визначені міри покарання враховується думка потерпілої від злочину особи, на кшталт того як це зроблено в ч.3 ст. 288 КПК, де зазначається, що суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Науковці цілком справедливо звертають увагу на те, що «практика судового розгляду кримінальних проваджень щодо забезпечення права на оскарження судових рішень засвідчила наявність проблеми правильного застосування багатьох нормативно-правових актів. Йдеться, зокрема, про п. 8 ч. 2 ст. 128 Конституції України (стосовно забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом), ч. 4 ст. 394 КПК України (з приводу визначення права на оскарження вироку на підставі угоди лише обвинуваченим, його захисником, законним представником та прокурором, але не іншою особою, прав, свобод та інтересів якої стосується вирок на підставі угоди), ст. 24 КПК України (у якій йдеться про право на перегляд вироку, що стосується прав, свобод чи інтересів особи, судом вищого рівня незалежно від того, чи брала така особа участь у судовому розгляді), п. п. 1, 2, 10, 17 ч. 1 ст. 7 КПК України (верховенство права, законність, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень)» [1, с.516].

Кримінальним процесуальним кодексом передбачено право потерпілої особи або його законного представника чи представника - у частині, що стосується інтересів потерпілого, подати апеляційну скаргу (п. 7 ч. 1 ст. 393 КПК) та касаційну скаргу п.7 ч.1. ст. 425 КПК, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції.

Саме в аспекті тлумачення ознаки «в межах заявлених вимог» в судовій практиці склалася неоднозначна ситуація. Так в одній ситуації касаційні скарги потерпілих на суворість призначеного винній особі покарання повертають на підставі того, що потерпіла особа звернулася до суду касаційної інстанції зі скаргою, яка виходить за межі вимог, заявлених нею в суді першої інстанції, та стосується інтересів засудженого всупереч вимогам п. 7 ч. 1 ст. 425 КПК [2].

В інших ситуаціях така касаційна скарга розглядається виходячи з наступного. За змістом п. 7 ч. 1 ст. 393 КПК України та п. 7 ч. 1 ст. 425 КПК потерпілий або його законний представник чи представник мають право на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень з підстави невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого внаслідок суворості, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції [3;4].

Зі змісту наведених вище постанов вбачається, що висновки щодо прав потерпілого на касаційне оскарження в інтересах засудженого у подібних правовідносинах, є протилежними. За таких обставин Касаційний кримінальний суд відступив від висновку, викладеному у постанові від 25.01.2018 (провадження № 51-1218ск18), оскільки дійшов до протилежної правової позиції щодо застосування норми права у подібних правовідносинах і у зв'язку з необхідністю відступити від висновку щодо застосування норми права в подібних правовідносинах та з метою забезпечення єдності судової практики щодо права потерпілого подати касаційну скаргу на невідповідність призначеного покарання тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та даним про особу засудженого через суворість, кримінальне провадження передано на розгляд Об'єднаної палати ККС.

Верховний Суд касаційної інстанції зазначив, що відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 393 КПК України потерпілий або його представник чи законний представник мають право подати апеляційну скаргу в частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції. Однак за своєю правовою природою вимоги полягають в адресованих суду і сформульованих у категоричній формі пропозиціях учасників процесу вчинити певні дії, які окреслюють межі

процесуальних повноважень суду. У передбачених законом випадках зі сторони потерпілого такі пропозиції можуть стосуватися обсягу обвинувачення, розміру цивільного позову, дослідження певних доказів. Позиція ж потерпілого щодо визначення винному виду та розміру покарання й можливості звільнення від його відбування є не процесуальною вимогою, а думкою потерпілого, яка може бути врахована в сукупності з іншими обставинами, однак не обмежує суд у реалізації своїх дискреційних повноважень, визначених законом про кримінальну відповідальність. Також така висловлена позиція не обмежує потерпілого у можливостях подальшого оскарження до суду вищого рівня законності й обґрунтованості вироку у частині вирішення вказаних питань у тому числі щодо невідповідності призначеного покарання ступеню тяжкості кримінального правопорушення та особі обвинуваченого через м'якість [2].

У даному випадку оскарження потерпілим судових рішень з підстави невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення та особі засудженого внаслідок суворості, враховуючи законодавчі обмеження, становлять приватний інтерес потерпілого у контексті права відстоювати свою позицію і намагатися встановленими законом засобами досягти зміни або скасування судового рішення. Така правова позиція підтримується сьогодні при розгляді аналогічних апеляційних та касаційних скарг [5].

В КПК передбачені особливості апеляційного та касаційного оскарження вироку суду, яким затверджена угода про примирення та про визнання винуватості. Утім, позиція законодавця з оскарженням такого вироку саме потерпілим є чіткою. В ст. 424 КПК передбачено, що вирок суду першої інстанції на підставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок можуть бути оскаржені в касаційному порядку зокрема: 1) засудженим, його захисником, законним представником з підстави призначення судом покарання, суворішого, ніж узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди засудженого на призначення покарання; 2) потерпілим, його представником, законним представником з підстави призначення судом покарання менш суворого, ніж

узгоджене сторонами угоди; ухвалення вироку без згоди потерпілого на призначення покарання.

При цьому правова позиція вищої судової інстанції полягає у тому, що якщо в угоді наявні недоліки, які за своїм змістом не є суттєвими, зокрема угода вміщує суперечності, неточності, що обумовлено переважно правовою необізнаністю сторін, з огляду на заборону, передбачену ч. 8 ст. 474 КПК, щодо повторного звернення з угодою в одному кримінальному провадженні правильним видається надання судом можливості сторонам уточнення укладеної угоди, внесення відповідних змін до її змісту [6]. Таким недоліком зокрема було визнано призначення узгодженого сторонами угоди про примирення покарання у виді штрафу не в неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а в твердій сумі 1000 грн. [7].

Список використаних джерел:

1. Навроцька В.В. Право на оскарження угоди про визнання винуватості особою, яка не є її учасником. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* 2016. № 855. С. 515-521. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_81C.515-521.
2. Постанова Верховного Суду від 19.04.2021 № 641/5714/19 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/96503072>
3. Постанова ККС від 25.07.2019 (провадження № 51-10620км18). Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика) URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Ohliad_KKS_02_2021.pdf
4. Ухвала ККС від 09.02.2021 у справі № 641/5714/19 (провадження № 51-536км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94874063>
5. Постанова Верховного Суду в справі № 607/18721/19 від 08 липня 2021 року. URL: <http://od.reyestr.court.gov.ua/files/49/30c819a0c858816c65da2fd7d003a43a.rtf/>

6. Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 №13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15#Text>

7. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 27 лютого 2018 року в справі № 203/378/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72587728>